

УДК 631.3: 62.001.7

Кравчук В., д-р техн. наук, проф., чл.-кор. НААН України, Погорілий В., заступник директора, Гусар В., канд. техн. наук, Погоріла В., зав. лаб., Гайдай Т., ст. наук. співроб., Падюка Т., аспірант (УкрНДІПВТ ім. Л. Погорілого)

До питання формування багатofункціональних центрів технічних і технологічних послуг в АПК

Розглянуто організаційно-методологічні проблеми формування багатofункціональних агротехнологічних центрів (АТЦ) з надання технічних і технологічних послуг в агропромисловому комплексі України.

Ключові слова: сільськогосподарське виробництво, інженерно-технічне забезпечення, технічні та технологічні послуги, АТЦ.

Суть проблеми. В процесі реформування сільськогосподарських підприємств України було втрачено позиції на ринку послуг, оскільки господарські структури з їх надання у вигляді роздрібнених підприємств різних форм власності виконували лише окремі функції. Сьогодні спеціалізовані підприємства відновлюють ці функції на приватній основі. Характерною особливістю нинішнього стану таких служб є недостатній рівень державного регулювання ринку технічних та інших послуг в АПК.

В умовах обмеженого технічного забезпечення агропромислового комплексу актуальним стає питання організації форм використання техніки і обладнання шляхом створення відповідних структур з надання технічних та технологічних послуг [1].

Викладення основного матеріалу. Якщо умовно розділити історію створення та функціонування таких структур на території колишнього СРСР, то можна зазначити, що на першому етапі для вирішення проблеми механізації сільськогосподарських процесів були створені машинно-технологічні станції (МТС), які з часом трансформувались в ВО «Сільгосптехніка» [2, 3 та ін]. Головною ознакою першого етапу була індустріалізація сільськогосподарського виробництва (в першу чергу – це надання послуг з обробітку ґрунту). Для другого етапу характерне підвищення економічної ефективності роботи сільськогосподарських підприємств на базі розширення функцій МТС з переорієнтацією на надання технічних послуг. В результаті поглибленої спеціалізації функцій «Сільгосптехніки» виділились окремі юридичні структури (РТП, Агростач, Сільгоспхімія та ін.). Цей період характеризується збільшенням обсягів та покращенням якості послуг, а також додатковим фінансовим навантаженням на сільськогосподарські підприємства.

Проблемам поліпшення ефективності та перспективам функціонування машинно-технологічних станцій присвячена значна кількість наукових досліджень [4-6 та ін]. Необхідно зазначити, що в державах СНД, і зокрема в Україні, в процесі створення і функціонування структур з надання послуг в АПК виникає низка проблем, які являються причиною відмов сільгоспвироб-

ника від послуг МТС. До цих проблем, в першу чергу, необхідно віднести фінансову неспроможність більшості сільгосптоваровиробників, недостатню законодавчу базу і малоефективний механізм державної підтримки, а також диспаритет цін між продукцією сільськогосподарства, промисловості та енергоресурсами. Наслідком цього є наявність машинно-технологічних станцій, не спроможних продуктивно та з високою якістю виконувати сільськогосподарські роботи, використання застарілої техніки, недостатня кількість високопродуктивних сучасних машин, високі тарифи за виконання сільськогосподарських робіт, значні ставки банківських кредитів для придбання сільськогосподарської техніки і обмежена номенклатура машин, які можливо придбати в лізинг, а також відсутність податкових пільг, коли МТС як господарюючий суб'єкт втрачає пільги сільгоспвиробника і підлягає загальному оподаткуванню, внаслідок чого сільськогосподарський виробник відмовляється від послуг машинно-технологічних станцій.

Першочерговим завданням забезпечення успішного функціонування МТС є сегментація ринку споживачів їх послуг. Сьогодні існує 17 груп господарств, які за потенціалом технічного забезпечення можна умовно розділити на декілька категорій (табл. 1).

До категорії господарств з площею сільгоспугідь понад 500 га належить 8,1 тис. агропідприємств. Вони виробляють понад 44 % валової сільгосппродукції, мають потужну матеріально-технічну базу, що забезпечує можливість самостійного виконання основних технологічних операцій.

Сільгоспвиробники з посівною площею 1-500 га, яких в Україні понад 4 млн, і які виробляють близько 56 % валової продукції, мають отримувати технічні та технологічні послуги в рослинництві і тваринництві, матеріально-технічному сервісі, торгово-виставковій діяльності та ін.

Базовими підприємствами, які сьогодні можуть надавати такі послуги і знаходяться у сфері впливу Міністерства аграрної політики та продовольства України, є РТП, з яких 140 займаються ремонтом сільськогосподарської техніки та обладнання, 63 – надають

Групування агропідприємств України за потенціалом технічного забезпечення

Категорії господарств за площею, га	Кількість, шт.	Площа посівна, тис. га	Категорії господарств за площею, га	Кількість, тис. шт./%	Площа посівна тис. га/%	Обсяги валової продукції, млн. грн.	Потреба в технологічних і технічних послугах									
							Торгово-виставкова діяльність	Інформаційне супроводження	Технічний сервіс	Матеріально технічне забезпечення	Технологічні послуги в рослинництві	Технологічні послуги в тваринництві	Інші послуги			
Особисті селянські господарства																
До 0,5	2297000	924,2	0,1-5,0	4545,6 / 99,0	8194,8 / 30,0	112754,6 / 48,2	-	+	+	+	+	+	+	+		
0,51-1,0	1239000	1875,4														
1,01 і більше	1004000	5377,4														
Сільськогосподарські підприємства																
До 5,0	5639	17,8	5,01-20	8,9 / <1	107,0 / 0,4	673,4 / 0,4	+	+	+	+	+	+	+	+		
5,1-10,0	3983	31,4														
10,1-20,0	4897	75,6														
20,1-50,0	13535	512,2	20,1-500,0	25,6 / <1	2425,1 / 9,0	15263,6 / 6,5	+	+	+	+	+	+	+	-		
50,1-100,0	4895	350,0														
100,1-500,0	7195	1757,4														
500,1-1000,0	2595	1870,4	Більше 500,0	8,1 / <1	16943,6 / 61,0	104904,6 / 44,9	Власна матеріально-технічна база									
1000,1-2000,0	2549	3664,8														
2000,0-3000,0	1304	3188,8														
3000,1-4000,0	640	2206,3														
4000,1-5000,0	355	1577,9														
5000,1-7000,0	342	1975,2														
7000,1-10000,0	175	1456,0														
більше 10000,1	152	2886,8														
Всього	4588256	27670,5														

механізовані послуги в рослинництві і тваринництві, 85 РТП надають транспортні послуги, а 34 – спеціалізуються в дорадництві (табл. 2).

Але в діяльності цих підприємств відсутня системність, і вони сьогодні не в змозі надати аграрію комплексну допомогу, що суттєво знижує ефективність послуг. Звідси постає завдання: яким чином підтримати їх діяльність, поліпшити ефективність та якість послуг.

Необхідність пошуку інноваційних організаційних методів вирішення проблем механізації основних технологічних процесів, стан та перспективи впровадження сучасних техніко-технологічних рішень, високі енер-

гозатрати та низька ефективність сільськогосподарського виробництва вимагають розроблення науково обґрунтованих передумов створення (враховуючи світовий досвід) багатопрофільних організацій з надання послуг сільгосптоваровиробникам.

На нашу думку, доцільно об'єднати існуючі підприємства в агротехнологічні центри (багатопрофільних інженерно-технічних спілок (багатопрофільних агротехнологічних центрів – АТЦ), керуючись при цьому існуючою законодавчою базою, в т.ч. Законом України «Про громадські об'єднання» [7]. Об'єднанням таких організацій за дорученням Міністерства аграрної полі-

Характеристика агротехсервісних підприємств України

№	Основний напрямок діяльності підприємства	Кількість підприємств, од.	Обсяги виконаних робіт, тис. грн		Кількість підприємств, що надають додаткові послуги						
			Всього	В т.ч. за основним напрямком роботи	Ремонт с.-г. техніки	Ремонт машин та обладнання в галузі тваринництва	Реалізація с.-г. техніки і запчастин	Надання механізованих послуг в рослинництві і тваринництві	Дорадницькі послуги	Транспортні послуги	Інші послуги
1	Ремонт с.-г. техніки	140	86529	52259	-	11	31	7	3	8	16
2	Ремонт машин і обладнання в галузі тваринництва	30	7582	7370	2	-	0	1	0	1	0
3	Реалізація с.-г. техніки і запчастин	324	1738680	1713917	33	3	-	2	6	7	15
4	Надання механізованих послуг в рослинництві і тваринництві	63	86456	79366	1	0	0	-	0	19	0
5	Транспортні послуги	85	25267	21588	0	0	0	0	0	-	0
6	Дорадницькі послуги	34	1794	1754	0	0	7	1	-	0	7
7	Інші види послуг	59	156955	19079	2	1	2	0	0	9	-

Таблиця 2

тики та продовольства України і обласних державних адміністрацій можна було б делегувати функції формування інфраструктури ринку, інформаційно-статистичні та організаційні функції, а також, що сьогодні надзви-



*Закон України «Про громадські об'єднання» від 22.03. 2012 р. № 4572-VI

Рис. 1 – Принципи функціонування багатопрофільних АТЦ з надання послуг сільгосптоваровиробникам України

чайно важливо, функції з координації розвитку регіонального сільгоспмашинобудування.

В УкрНДІПВТ ім. Л. Погорілого з врахуванням вітчизняного та зарубіжного досвіду розроблено принципи побудови та функціонування обласних інженерно-технічних спілок, які базуються на основних положеннях Закону України «Про громадські об'єднання» (рис. 1).

Головною відмінною рисою таких громадських об'єднань стане системність та комплексність в наданні різноманітних послуг господарюючим суб'єктам агропромислового комплексу, що, безумовно, позитивно вплине на ефективність сільськогосподарського виробництва.

Багатопрофільні організації з надання послуг сільгоспвиробникам створюються в кожній області України і в Автономній Республіці Крим у вигляді агротехнологічних центрів і є по своїй суті громадськими неприбутковими асоціаціями – обласними інженерно-технічними спілками.

Метою створення АТЦ є структуризація наявної системи надання технічних і технологічних послуг в АПК, зокрема, для дрібних та середніх сільськогосподарських підприємств, підвищення продуктивності, обсягів виробництва сільськогосподарської продукції, полегшення умов праці, підвищення рентабельності виробництва та забезпечення комплексності і системності в наданні послуг сільгоспвиробникам.

Шляхи досягнення мети:

- об'єднання при обласному управлінні агропроми-

слового розвитку і в Автономній Республіці Крим існуючих підприємств (організацій) в багатофункціональний агротехнологічний центр на базі Закону України «Про громадські об'єднання»;

- делегування АТЦ державними органами виконавчої влади функцій розвитку регіонального сільгоспмашинобудування, а також інспекційної, інформаційно-статистичної та організаційної функції відповідно до напрямків діяльності кожного члена асоціації.

Принципи функціонування АТЦ:

- члени АТЦ є окремими юридичними суб'єктами господарювання;

- координація діяльності членів АТЦ здійснюється громадською радою згідно з Законом України «Про громадські об'єднання».

До складу АТЦ входять компанії, організації, фірми та підприємства, які надають послуги сільгоспвиробникам. АТЦ тісно співпрацюють з Головними управліннями агропромислового розвитку областей і Міністерством аграрної політики та продовольства Автономної Республіки Крим, які визначають інженерно-технічну політику в сільськогосподарському виробництві кожної області, а також шляхи розвитку регіонального сільгоспмашинобудування. До складу громадських рад обласних інженерно-технічних спілок входять керівники (представники) компаній, які надають послуги сільгоспвиробникам областей і в Автономній Республіці Крим.

Висновки. Визначено напрямки поліпшення техніко-технологічного забезпечення агропромислового комплексу, зокрема, одним із підходів є створення та ефективне функціонування мережі обласних інженерно-технічних спілок, які здатні сприяти підвищенню продуктивності, поліпшенню якості сільськогосподарської продукції, впровадженню сучасних агротехнологій і стати надійним партнером вітчизняного сільгоспвиробника у вирощуванні та переробці сільськогосподарської продукції.

Список літератури

1. Кравчук В.І. Реформованому АПК – новий ринок вітчизняної сільськогосподарської техніки та послуг // Техніка АПК. – 2000. – №5. – С. 4-5.

2. Петров В.М. Історична роль машинно-тракторних станцій та перспективи їх розвитку в Україні // Економіка АПК. – 2010. – №2. – С. 102-107.

3. Гайдуцький П.І., Лобас М.Г. Відродження МТС (організація машинно-технологічних станцій в ринкових умовах). – К.: НВАТ «Агроінком», 1997. – 508 с.

4. Доброзорова Е.В. Современное состояние и основные направления модернизации машинно-тракторного парка аграрного сектора экономики Украины. – Бизнес Информ. – 2001, №7(2). – С. 91-93.

5. Підлісецький Г. Економічні проблеми технічного забезпечення сільського господарства / Г.Підлісецький, В. Товстопят // Економіка України. – 2008. – №11. – С. 81-87.

6. Білоусько Я.К. Техніко-технологічне забезпечення сільського господарства / Я.К.Білоусько, Ю.Я. Лузан, В.Л. Товстопят//Економіка АПК. – 2009. – №12. – С. 29-33.

7. Закон України «Про громадські об'єднання» від 22.03.2012 р., №4572-VI.

Стаття надійшла до редакції 18 березня 2013 р.

* Продовження статті. Початок див. у №3, 2013 р.